

Marxismoa eta alderdia¹

Sarrera

Lantxo hau, joan den urtean zehar, Vincennesko unibertsitatean egin zen kurtso baten ondorioa da. Irakasleak Lowy eta Poulantzas ziren. Gaiaren izenburua “Sociologie des partis politiques”. Programa bi zatitan osatua zen: lehenik soziologo ez marxisten (Weber, Duverger, Aron et Apter) iritziak ikusi ziren, gero autore marxistekin jarraitzeko: Marx, Engels, Lenin, Rosa Luxenburgo, Gramsci, Stalin eta Mao.

Hemen, garrantzitsuagoa dela pentsatuz, bigarrenko zatiari helduko natzaio, bestea beste aldi baterako utziaz.

Aportazio pertsonal hutsa izan arren, lantxo honen bidez, egun Euskadin ematen diren bi fenomeno teoriko-politikoei erantzuten lagundu nahi nieke:

1. Organizazio politikoaren koiuntura. Egun, nonahi entzun eta irakurtzen da langileriaren Alderdia eraikitzekeo premia larria dagoela; hura ezin dela gerorako utzi eta gisa horretako beste erran asko. Mugimendu politikoek eta organizazioek gehiago aldarrikatzen dute Alderdiaren eraiketaren beharra, honen nola eta zertarakoa baino. Hemen eraiketa honen eragozpenak eta posibilitateak saihetsera utziaz, guztiz laguntzaile deritzat langileriaren abangoardia eraikitzen jardun duten marxista inportanteen ikuspegiak eza-gutzea eta lantzea. Haiek zuzen ala oker jokatu arren, makina bat ikasgai atera ditzakegula uste dut. Honetan lagundu nahi luke lan honek.

¹ *Zabal*, 16, 1976, 17-21 orr.; *Zabal*, 17, 1976, 31-36 orr.

2. Teorizatzeko posibilitateak. Denok ezagunak ditugu, egun Euskadin dauzkagun teorizatzeko posibilitateak. Batez ere gaia, ikasteko era eta irakasleen aldetik. Beraz, hemen estudiatzen dugunak, egoera ezin hobekoan jartzen gaituela nork uka? Halatan lan hau, posibilitate horiek nolabait “sozializatzeko” modu bat iruditzen zait. Modu kaxkarra, baina modu bat.

Bi puntu hauek funtsezkoak deritzat, gauden bezala gaudenaren praktika definitzeko.

Lanaren eskematikotasuna gaiaren zabaltasunari dario. Beraz, denoi dagokigu haren sakontzea eta ondoren baiestea ala zuzentzea. Oraingoz bego dagonean.

I. Marx-Engels

Marxismoaren baitan, alderdiaren teoria sistematikorik ez dago. Eremu gehienetan bezala. Marxek eta Engelsek esplizitoki deus guti idatzi zuten alderdiari buruz. Baina, haien eguneroko bizitza ez zen bakarrik kadiran eseri eta liburuaren irakurtzea. Praktika politiko bat zeramaten eta horren zehar ikusi beharko da, haiek alderdiari buruz zituzten iritziak.

1. Langile mugimenduaren egoera

– Industria bere hasieran dago eta langile klasea ahula da. Ingalaterratik kanpo industria langiledunik deus guti dago. Hemen kartismoa ageri da langileen arteko mugimendu politiko nagusi bezala.

– Langile klasea osatzen dutenen artean gehiago dira artisau “proletarizatuak” industria langile baino. Honen ondorioa zera da: gremio garaietako ideologiek oraindik bizirik jarraitzen dutela.

– Kapitalismoa feudalismoaren gain estaltzeko garaia da. Aliantza edo elkargoen garaia alegia. Burgesiak, langileriaren laguntza behar beharrezkoa du, baldin lur-jabegoak eta feudal klaseak bentzutu nahi baditu.

– Erdi Arako zenbait ideia politiko oraindik zutik dago. Ez da asko sinesten langile klaseak, berak bakarrik gauza handirik egin

dezakeenik. Langileek beren indarretan konfiantza guti dutenez, kanpotik itxaron dute zoriona. “Mesias Salbatzaile” bat baino gehiagotan sinesten da.

– Ingalaterran kartismoa baitan, sozialismo utopikoaren ideiak ziren nagusi. Fourier eta Owenen ideiek indarra bazuten. Haiek bakezaleak ziren eta propagandaren bidez gizartearen aldatzea espero zuten.

Klaseak elkarren artean baketsuki konponduko zirelakoan. Guztiz bitxia da, nola hauen egitaraua komunista izanik hain konfiantza guti zuten langileriarengan. Fourierek Napoleoni laguntza ukatu zion eta Owenek Aliantza Sainduari. Nola izana hala izena: sozialismo utopikoa.

– Frantzian ere baziren “propagandistak”. Korronte hau “cabetisme” izenarekin ezagutzen da. Cabetek propagandaren erabateko ahaltsunean sinesten zuen. Baina, hauenak baino helduagoak zeuden “neo-babouvisme” izeneko ideiak. Elkarrekin sekretuetan antolatzen ziren. Gizonak aldatzeko lehenik kondizioak aldatu behar zirelakoan zeuden. Honetan XVIII. mendeko materialista mekanikoen jarraitzaileak dira. Baina, hauek ere soluzioa “goitik” zekarten. Ongi landutako talde txiki baten bidez agintearen hartzea espero zuten, honela kondizioak aldatu ahal izateko. Langileen zeregina “laguntzaile” soilarena izango zen. Hemen jakobinoen tradizioa ageri da.

Dezamy ahalegindu zen cabetismoa eta neo-babouvismoaren sintesia lortzen. Baina, bai zera, azkenik propaganda liluragarriekin gelditu zen.

– Alemania berriz, “filosofo” eta “artisaunen” garaian zegoen. Aleman Komunak, elkarrenganako ikusiezinari eta zikoizkeriari, amodioa eta komunismoa kontrajartzen zion.

Hauxe zen ba, Marxek, inguruan zeukan egoera.

Guzti honetan kontuan hartu behar da, 1846rako Marxek eta Engelsek *Feuerbarchi buruzko tesiak* eta *Aleman Ideologia* idatziak zituztela. Lan haietan emantzipazioaren elementu ekintzaile bezala proletalgora ageri da. Marxek popatik botatzen ditu cabetismo/bneo-babouvismo dikotomia eta hauek itxaron dituzten “goiko” Mesias guztiak. Praxi kontzeptua da garai honetako aurkikuntza berria. Praxiaren bidez proletalgoak, kondizioak eta berehala proletalgora bera aldatzen joango dira. Proletalgoaren auto-hazkundera

alegia. Praxi hau objektiboa eta iraultzailea da. Komunismoaren etorkizuna errealitate berean txertaturik ikusten du Marxek.

Komunismoa ez da ona edo beharrezkoa delako eraiki behar litekeen gizarte bat. Are gutxiago ideal bat. Aitzitik, komunismoa, mugimendu erreal bat dela dio Marxek.

Praxi kontzeptua aurrerapen inportantea da. Eta, noski, langile alderdiaren ikuskera berria eskatzen du. Dagoeneko, talde txiki ausart haien ezinbesteko beharrik ez dago. Proletalgoak, klaseen arteko borrokaren bidez Totalitatera (azken helburua) joan behar du. Alderdiaren lana, memento partzial bakoitza zuzentzea izango da. Nora-bideratze lana, alegia.

Laster ekin zioten Marxek eta Engelsek praktikari.

2. Korrespondentzia komunistaren komitea

Marxek eta Engelsek lehen elkarte politikoa Bruselan 1846an sortu zuten. Izenak dioen bezala ez zen alderdi bat eta haiek ere ez zuten inoiz alderdi bezala kontsideratu. Komite honetan gehienak errefuxiatu alemanak ziren, ogibidez, intelektual, idazle eta periodista.

Helburuak hauek ziren: 1) Europako komunisten arteko harremanak. 2) Sakabanaturik zeuden aleman komunisten biltzea, Alemaniako komunisten alderdia eraikitzeko asmotan. 3) Brusela toki paregabea zen Frantzia, Ingalaterra eta Alemaniarekin harremanetan hasteko.

Komitea langile alderdia eratzen baino, garaiko ideia politikoen korrante ezberdinak borrokatzen jardun zen. Honetan, Marxek ez zuen amore ematen. Burugorra zen. Bere iraultzaren teoria inposatzeko izugarritzko iskanbilak armatzen zituen. Komitean bertan ere Weitlingekin zatiketa sortu zen. Garaiko sozialismo mota guztiak (utopiko, "benetako", sentimental, artisanal, eta abar) gogor kritikatu zituen Marxek.

Ingalaterran begi onez ikusten zuen Marxek kartismoaren ezker hegala. Hau erradikalena zen. Zuzendaritzan G.J. Harney zegoen eta honen ideiak Marxengandik hurbil zeuden. Harneyren frakzioa kartismoaren aldean aurrerakoia izan arren, ez zuen Marxek inoiz pentsatu kartismotik kanpo edo aldamenean beste alderdirik erai-

kitzea. Frakzio gisa jarraitzearen alde zegoen hauen ideiak geroxeago kartismoa guztira zabalduko zirelakoan.

Frantziarekin, komitearen harremanak, ez ziren Ingalaterrarekin bezain goxo joan. Han, errefuxiatu alemanak Justuen Liga izenpean zeuden eratuak. Liga hau geroxeago isilpeko sozietate bihurtuko zen. Eskutitzez gauza handirik lortzen ez zelarik, komiteak Engels bera Parisera bidaltzea erabaki zuen. Komunismoa alemanen eta Proudhonen pentsaeran errotuak zeuden Lagi baitan. Itxura denez hauek bortxazko iraultzarik ez zuten onartzen, eta honetan zegoen arazoa. Azkenean Engelsek lortu omen zuen bera egitea; geroxeago Marx ahaleginduko zen Pariseko komitearen idazle zen Proudhon bereganatzen, baina garaian elkarrengandik urrun zeuden.

Biziki inportantea da komiteak nola erantzun zion G.A. Köttgeni, Alemanian komunisten alderdia eratzeko asmoarekin bilkura bat egitera zihoazelarik. Testuak honela zioen: “Uste dugu, komunisten bilkura bat egiteko goizegi dela. Alemania guztian zehar, komunisten batzarrak eraikitzen eta ekintzarako bitartekoak biltzen direnean, orduantxe bakarrik biltzen ahalko dira batzar bakoitzeko izendatuak. Orduan bakarrik zerbait lor dezakete. Baina hau ezingo da egin gutxienik datorren urtera arte”.

Hemen Marxek, alderdiaren basearen garrantzia azpimarratzen du.

3. Komunisten Liga

Justuen Ligaren zati bat. Parisetik Londresera aldatu zen, hemen guti barru komunisten Liga sortzeko. Liga honek bestearekiko aurrerapen handiak egin zituen. Lehengo “gizon guztiak anaiak dira” esaldiaren ordean orain “mundu guztiko proletalgoak elkartu zaitezte” ageri da. Pentsaeran ere aurrerapenik eman zuten. Baina hala eta guztiz ere, ikustekoa da Marxek eta Engelsek Ligan militatzeko, ligatarrei eman zizkieten buruhausteak. 1847an sartu ziren baina ez hain erraz alajaina.

Orain problema ez zen teorikoa, organizazio arlokoa baizik. Superstizio, sekretu eta nagusitasun arrasto guztiak kendu arte ez zuten presiorik jaitsi. Helburuak ere garbi utzi zituzten: burgesiaren iraultketa, proletalgoaren nagusitasun edo dominazioa, klaserik eta bakar-jabetzarik gabeko gizartearen eraiketa.

Ligaren barne estatutu batzuk ere aldatu egin zituzten. Hara nola sekretuaren gehiegizko garrantzia, erritualak eta abar. Hots, isileko sozietateen kutsu guztia kenarazi zieten, baseari garrantzi gehiago emanaz, eta erabakiak demostratiboki diskutituz.

Langileek eta intelektualek batera zeuden, eta nazionalitate guztietakoak gainera. Liga hau garaiko ezbaia gaintzen saiatuko da. Konspirazio eta propagandarena, alegia. Gauza handirik lortu ez arren Ligako garai hura garrantzizkoa izango da Marx baitan, Internazionala eraikitzeke orduan.

Ligarentzako idatzi zuten, Marxek eta Engelsek, Komunisten Alderdiaren Agiria. Hemen, utopikoak eta beste sozialismoak kritikatzear gain komunisten eta langileen arteko harremanez idatzi zuten. Honela zioten: “Praktikoki, komunistak dira, beti aurrera bultzatzen dutenak, mundu guztiko langile alderdien zati heldue-na”. Marx eta Engels, komunisten alderdia langile mugimenduaren barne eraikitzearen alde zeuden. Beste pasarte batean honela zioten: “Orain arteko mugimendu guztiak, minorien interesetan eginak izan dira. Mugimendu proletarioa gehiengo guztiarena edo gehien-go guztiaren interes mugimendu autonomoa da”.

Bestalde, ez du garrantzi gutxiagorik 1950an Marxek komite zentralaren izenean Ligari idatzirikoak. Hemen klarki azpimarratzen du langileen elkarte autonomoa izan behar dela. Burges demokratetik ongi desmarkatua. Idatzi honetan du, baita ere, burges agintearen aurka jarduten, proletalgoak bere aginte propioa eraikitzearen alde eta armada autonomoaren alde.

4. Lehen Internazionala

Gutxi ezagutuak dira Lehen Internazionalan egon ziren iskanbilak eta saltsak. Honek lan sakona eskatuko luke. Hemen, Marxek hari ematen zion zentzua bakarrik tratatuko da.

Marxentzat Internazionala hauxe zen: “Langileen emantzipazioa beraien lana izan behar du”. Esaldi laburra baina garrantzizkoa. Internazionala langile joera ezberdinen frentea zen. Baziren, proudhonistak, bakuninistak, marxistak, eta abar. Marxistak ziren partzialki nagusi eta Marxek gogor borrokatu zuen sektarismoa eta Internazionalaren denbora guztia horretan joan zitzairen. Marxek eta

Engelsek ez zuten benetan inoiz pentsatu, Internazionala alderdi bat zenik.

Laburpen gisa Marxen aurrerapenak aipatuko ditut.

- 1) Proletalgoaren elkarteak autonomoa izan behar du.
- 2) Proletalgoa iraultzaren barne, borrokaren bidez bera hazten joango da.
- 3) Alderdiaren barne demokraziaren ikuskera egon behar da.
- 4) Kritika elementu ezinbestekoa da, aurrerapenik nahi bada.
- 5) Proletalgoa da alderdiaren helburua: “Langileen emantzipazioa langile beraien lana izan behar da”.

II. Lenin

Egun, Leninen alderdiari buruzko burutapenak ezbaian daude. Batzuek haien garrantziagatik leninismoa hitza marxismoarenaren alboan ezartzen dute. Badira ere guztiz arbuizatzen dutenak, Lenin diktadore eta burokrata zela emanez. Azken hauek gehienetan libertario izendatzen dira; anarkistak alegia. Anitz jende, berriz, Leninek 1904an *Zer egin?* liburuxkan idatzi zituenekin gelditzen dira. Inoiz beste ezer esan eta egin ez balu bezala.

Hemen, edonoren ideiak betirako ez direla finkatzen eta praktikarekin zerikusirik dutela sinestunik, Leninen alderdiari buruzko ikuskera bi epetan bereizten da. Bata 1905 aurrekoa eta bestea ondorengoa. Gero ikusiko dugu zergatik.

Lehen epea:

Urte haietan, Leninek *Zer egin?* eta *Pausu bat aurrera, bi atzera* izeneko liburuak idatzi zituen. Ez da gehiegizkoa izango liburu hauen testuingurua pixka bat ezagutzera ematea:

– 1903an Errusiako Langile Sozial Demokraten Alderdia (POSDR) eraiketaren bidean zebilen.

– Langile mugimenduak komiteetan eratuak zeuden. Hauek ez ziren asko eta elkarrengandik isolatuak zeuden.

– Gauzak ez zeuden txantxetarako. Errepresioa izugarria zen, eta klandestinitateak beharturik, komiteetako militante gehienak iraultzaile profesionalak ziren. Gaur, liberatua deitzen dena, alegia.

– Komiteen aldamenen sindikatuak zeuden garaiko intelligenztsiaren eskupean.

– Anitz iraultzailek masarekiko harremanak ekonomismotzat jotzen zituen. Sindikalismoa hutsa bezala alegia. Ez zegoen konfiantza handirik orduko herri-jendaldeetan, hemen ideologia ekonomikoa dezente estalita zegoen.

1. Klase kontzientziaren maila

Zer egin? liburuan, Leninek, klase kontzientziaren maila bi bereizten ditu: 1) kontzientzia espontaneoak: Langileak bere eguneroko bizitzan har dezakeen kontzientzia. Hark horri kontzientzia sindikalista deitzen zion, adierazi nahian, langileen eta nagusien arteko eguneroko borroka espontaneoan, langileak inoiz ez dituela bere egoeraren kausak kolokan jartzen. 2) Kontzientzia sozial demokratikoa (edo sozialista). Hau proletalgoaren interes historikoaren kontzientzia da. Kontzientzia honen jabeago alderdiak bakarrik ukan dezake. Orduko Errusian Kautsky zen teoriko nagusia. Honen aburuz, langile klaseak bere kabuz ez du posibilitaterik kontzientzia sozialistaz jabetzeko. Hau, kanpotik, burges intelektualek bakarrik eman liezaiekete. Lenin, Kautskyren kontzientzia sozialistaren kontzeptuaz jabetu zen eta kontzientzia sindikalistari kontrajarri zion. Kontzientzia sozialista alderdiarena da eta kontzientzia sindikalista masarena.

Klase kontzientziarekin maila bien artean izugarritzko hutsunea ezarri zuen Leninek. Halatan, langileek eurek bakarrik uztartzea ez zuten egingo. Iraultzarako alderdia masa baino inportanteagoa da. Honek, noski alderdiaren egituraren nolakotasunarekin badu zer ikusirik.

2. Alderdiaren barne egituraketa

– Alderdiaren egituraketa demokratikoa ez da posible. Klandestinitatearen egoerak ez duelako uzten. Hura zentralista izan beharko baita, goitik beherakoa, barrendik kanporakoa. Zentralista eta burokratikoa, alegia.

– Alderdiaren militante gehienek iraultzaile profesionalak izan behar dute eta zuzendaritza haien eskuetan.

– Diziplina gogorra behar da. Horretara langileak lantokietan ohituak daude, beraz ez dute eragozpen handirik jarriko.

Ez da pentsatu behar leninismoaren barne muina hau denik. Leninek berak 1907an beste orri bat erantsi zion, *Zer egin?* liburuxkari, hau historikoki situatu behar zela erranez. Batez ere errepresio egoera aipatuz. Geroxeago ere, 1921ean ez zuen begi onez ikusten lan honen itzulpena, ulertze desberdinak posible zirelakoan.

Bigarren epea.

San Petersburgen 1905eko gertaerak Lenini zer pentsatua emango dio. Hango proletalgoak manifestazio bat eratu zuen. Asmoetan, gogortasunik gabekoa zen. Baina orduko polizia ez zegoen fintasunetarako. Izugarritzko sarraskia gertatu zen eta langileak gogotik berotuak jardun ziren. Anitzek heriotza kalean aurkitzeraino. Arrakasta honen ulertzeko Leninek egun hura hautatuko du Errusiako iraultzaren hasiera bezala.

Une batean kontzientzia sindikal edo ekonomikoa besterik ez zena, errepresioaren bidez, hura berehala kontzientzia politikoan bilakatzen da. Leninek hori honela adierazten du: egun batean iraultzarako irabaziak zenbait urtetan baino gehiago izan dira.

Ordutik aurrera, proletalgoaren praktikari gehiago begiratzen dio. Langile klasea ez da gauza hil bat; mugitzeko alderdiaren ezinbesteko eragina beharko lukeen klase hau, pasibotasuna baino zer-bait gehiago da.

Honela, lehen kontzientzia sindikal eta sozialistaren arteko tartea gutxituko da. Orain beste kontzeptu bat tartekatzen du: langileen sen iraultzailea. Hau erdi sozialista da eta ez da kanpotik datorrena, proletalgo klaseak bere praktikaren bidez lortua du baizik.

Sen honek alderdiaren ikuskeran aldaketa dakar. POSDR-ren lana, sen iraultzailea kontzientzia sozialistara eramatea izango da.

Orain Leninek onartu beharra izango du, aldi zenbaitetan langile klasea alderdiari aurreratzen zaiola. Grebaren bidez insurrekzio-
ra pasa zitekeela, proletalgoak sozial demokraziak baino lehenago ikusi zuen.

Halatan alderdiaren nolakotasuna koiunturarekin lotzen du. Demokrazia garaian alderdia ireki egiten da, baina beti zelula bat gutxienez klandestinitatean jarraituz. Beraz, Leninek dio alderdiak bi planotan jokatu behar duela: legalan eta klandestinoan. Orain iraultzaile profesionalen ezinbesteko beharra ez da ikusten. Ez da ere

klandestinitatearen erabateko beharrik. Alderdi komunistaren eraketak demokratikoki egin behar du, basetik eraginaz, alegia.

Ezkerkeria eta sektarismoaren aurka, Leninek klarki dio, alderdi komunistak jendaldeen dauden tokian egon behar duela, ezen eta iraultza sozialista jendaldeen zeregina baita.

Bigarrengo etapa honetan, Lenin baitan proletalgoaren praktikak sen iraultzailea duela eta lehen baino inportantzia gehiago ukan arren, oraindik alderdia izango da langile kontzientziaren edo ideologia proletarioaren jabe. Langileek zientzia honekin ez dute zerikusirik. Ez diote deus ematen, alegia. Beste aldi batean ikusiko dugu, nola Maok hain beste modu batera ikusten duen.

III. Rosa Luxenburgo

Jaiotzez poloniar, gero, Alemaniara erbesteratu beharra ukan zuen. Teorilari marxista eta hala berean borrokalaria bikaina, emakume honek, ez zuen etsitu Alemaniako presondegia batean eraili zuten arteraino. Teoria eta praktika ongi uztartuak zeuden Rosa baitan; bere praxiak heriotzaraino bultzatu baitzion. Horregatik marxismoaren historiaren barne leku ohoretsua merezi du.

Rosa, esperientzia handiko emakumea dugu, batez ere langile mugimendu borrokan zehar. Handik ikasgaiak jasoaz joango da haren alderdiaren teoria urratzen.

Alderdiari buruzko ikuspuntu eta ideiak ez ziren Rosa baitan behin eta betirako finkaturik eta erroturik gelditu. Bizi izan zituen zenbait gertakarik bere posizio teorikoak berrikustera behartu zuen.

Alemaniako alderdi sozial-demokratan militatzen zuelarik, 1903 eta 1904an, haren aldizkarian idatzi zituen zenbait artikulutan haxe esatera zetorren: langile klasea, iraultzaile praxi berberaren bitartez kontzientzia sozialistara heltzen da. Beraz, klase borrokaren barnean jasotzen du langile klaseak kontzientzia sozialista eta honek izanik, dagoeneko ez dago alderdiaren ezinbesteko beharrik; hura organo kontserbakor eta burokratiko bat besterik ez da eta.

Bazuen Rosak arrazoirik modu hartara pentsatzeko. Izan ere, garaian, Alemaniako alderdi sozial-demokrata, legala zena gainera, ongi organizatua zegoen. Alemaniar proletalgoan ondo txertatua egon arren, direkzioan joera errebisionistatik ez zen falta, eta hau ez

zitzaion gogoko Rosari. Halatan, Rosa, alderdiaren direkzioa kontserbakortzat joaz, haren frakzio erradikalean situatuko da, iraultzairen iniziatiba masei eta ez direkzioari dagokiola erranez.

Gero, Errusian 1905ean gertatuek, Rosaren ideiak konfirmatu besterik ez dute egingo; haren ustez, noski, 1906an *Greba orokorra, alderdi eta sindikatuak* izeneko liburua idatzi zuen. Horretan azaldutako tesiak, Errusiako gertaeren analisisaz ari delarik, zuzenki Leninen tesien aurka doaz.

Kontuan ukan behar da, garai honetan, Leninek *Zer egin?* liburuan azaldutako tesiak ezagutzen direla bakarrik. Tesi hauek, Rosak gogor konbatituko ditu, ia beste muturrean situaturik.

Rosak, alderdiaren garrantzia gutxien du, ia deuseztera iritsiaz. Haren ustez, alderdia ez da langileriari lotua dagoen zer bait, langile masa berbera baizik. Krisi garaietan alderdiaren arrastorik ez da ikusten, masek desbordatzten dute.

Bestalde, klase kontzientziaz mintzo denean, Rosak, bi maila bereizten ditu (teorikoa eta praktikoa), baina batetik besterako aldaketa ez da alderdiaren laguntzaren bidez egiten (Lenin baitan bezala), aitzitik, aldaketa hau, gertaera edo iraultzaile krisi beraren bitartez ematen da. Halatan, borroka ekonomikoa/ borroka politikoa, sindikato/alderdia, programa maximoa/ programa minimoa, eta antzeko berezitasunak eskematikotzat joko ditu. Rosaren ustez, termino bikoitz horien artean ez dago hainbesteko berezitasun eta etapismorik. Haren ustez, biak nahasiak eta batera aurkitzen dira klase borrokaren barne, eta edozein unetan, bata bestea bihurtzen da.

Halaber, Leninek ontzat eta aprobetxagarritzat zeukan langileek lantegietan ikasitako diziplina, Rosaren aburuz, hura serbilismo edo morroitasun hutsa besterik ez da. Diziplinak iraultzailea behar badu izan, morroitasun guztitik at egon behar du, eta bakoitzaren autodiziplinan ezarria.

Ikusmolde espontaneista honen azpian iraultzaren kontzepzio berezi bat dago, garai hartan Rosarena bakarrik ez baino joera sozialdemokrata guztiarena zena.

Joera honen ustez, kapitalismoa zuzen-zuzen eta erremediorik gabeko krisi gogor batera zihoan, eta krisi hau bitarte zela, langile masak borrokan sartuko ziren, bertan kontzientzia sozialista hartuaz eta modu honetan sozialismora iritsiko dira.

Ikusmolde mekaniko honekin bazuen Kautskyrekin zerikusirik. Izan ere gizartearen legeak, naturaren legetzat hartzen ziren.

Ekonomiak, bere barne legeak zirela eta, automatikoki izugarritzko krisira zeraman gizartea. Iraultzaren ikusmolde fatalista hau “ekonomismo” izenarekin pasatu da historiara. Konprenigarria da, modu honetara pentsatu ezkerro, iraultza egiteko ez dagoela alderdiaren behar handirik.

Baina pixkanaka-pixkanaka, ikuspuntu hauek aldatzen joango dira, Rosa baitan. Halatan, geroxeago, Errusiako boltxebismoaren alde eta mentxebismoaren aurka azalduko da. Baina batez ere 1914an ukan zuen zer pentsaturik. Ekonomismoaren optimismo inozenteak orduan joko du, zeren 1914an, krisiak, sozialismoaren ordeztatik munduko lehen gudua dakar eta ondoren ezinbesteko sozialismoaren ideiak porrot egingo du, eta Internazionalaren frakasoaren aurrean, Rosak zera esango du, berria eraiki behar dela, baina zentralista eta diziplinaduna, alegia.

Gero, 1919an, Alemaniako langile mugimenduak frakasatzen duenean eta iraultzaren esperantza urruntzen delarik, Rosak garbi ikusiko du espontaneismoarekin noraino iritsi daitekeen eta hemendik aurrera masen direkzioaren beharra aldarrikatuko du.

Gutziz bitxia da, Rosa Luxemburgo eta Leninen bilakaera alderdiaren kontzeptioari dagokionez. Bata bestearen kontrako muturretik hasiaz, azkenean, gertaerak medio, ia elkar aurkitzen bukatzen dute. Egun, bada zerbait espontaneista Rosaren tesietatik erreklamatzeko dena, haren espontaneismoa absolututzat hartuaz. Badago zerikasirik Rosaren bilakaera hurbiletik jarraitzen bada.

IV. Gramsci

Gramsci teorilari marxista eta zuzendari politikoa ardurazkoa dugu. Haren garaian, mugimendu komunista internazionalaren gertaera garrantzizkoak eman ziren, hara nola Errusiako iraultza, faxismoaren sorrera, stalinismoaren ezartzea, eta abar.

Errusiako iraultzak sakon hunkitutako zuen Gramsciren pentsaera. Honen ustez, iraultza hura teoria marxistaren lehen konfirmazio praktikoa izan zen, teoria marxistaren balio zientifikoarena, alegia. Lenin zuzendari politikoa ospetsutzat ukan zuen Gramscik, eta haren tesiak jarraituaz gainera aurrerapen batzuk ematen saiatuko da. Erran beharra dago, degenerazio stalinista finkatu zenean eta Europako mugimendu komunista haren morrontzapean gel-

ditu, Gramscik Lenini eutsiaz jarraitu zuela, dogmakeria stalinista gudukatuaz; jokaera honek ekar zezakeen arrisku pertsonal guztien gainera.

Teoria marxistari bizitasun berria emango dio Gramscik. Tradizio marxistak ideologia gainegiturari ez zion indar handirik eman; beti aipatzen zen eta teoria barruan funtzio bat betetzen zuen, baina errealtatea aztertzeko eta praktikan ezartzeko orduan ez zen kontutan hartzen. Aitzitik, Gramsciren gogoeta guztian zehar ideologiaren garrantzia eta hedadura bere bizitasun osoan azalduko zaigu.

Alderdiaren kontzeptioan ere tradizio marxista baino areago doa Gramsci. Hark alderdiaz langileriaren alderdia ulertuko du beti, hots, langileriari norabidea markatuko dion abangoardia. Gramscik, berriz, alderdi kontzeptuari zabalera handiagoa ematen dio. Honen ustez, burgesiak ere badu bere alderdia nahi izendatu gabekoa izan, hara nola, Estatuak bloke bezala burgesiaren alderditzat funtzionatzen du, honen interesak gordetzen eta berreproduzitzen ahalegin-duaz.

Gramsci alderdi politikoaz gainera beste alderdi mota batez mintzo da, eta zera da: alderdiaren ideologiaz. Alderdi ideologia, alderdi politikoaren menpean zuzenki egon ez arren, nolabait honi lotuak dauden “erakunde” intelektualak dira. Erakunde hauek (eskola, eliza, telebista, aldizkari eta abar) ideologia eta mundu ikuskerara konkretu bat zabaltzen dute, haien inguruan gizatalde homogeneo batzuk bilduaz.

Horregatik zuzenki alderdi politiko bati loturik egon ez arren, ezin erran dezakegu neutro direnik zeren haren mundu ikuskerara zabaltzen dute ideologiak alderdi bezala funtzionatuz. Gramsciren aburuz benetako alderdiak bi alderdi mota hauek (politikoa eta ideologikoa) ongi lotuak ukan behar ditu eta hau langileriaren alderdiak bakarrik lor dezake.

Gramscirentzat, alderdiak intelektual organiko bezala funtzionatu behar du. Izan ere, haren aburuz, militante guztiak gutxi edo aski intelektualak dira; ez dago lan mekaniko huts-hutsik. Honela, alderdiak, ideologi homogeneitatea lortuaz, bloke bezala funtzionatu behar du, hasiera batean potentzia besterik ez dena errealtate bihurtzera gidatuaz. Funtzio hegemoniko honek Lenin baitan direkzio-politikoa adierazten zuen, hots, alderdiaren eraginaren bitartez borondate kolektibo bat lortzea, gero, agintea hartzera helduko dena. Gramscirentzat berriz, funtzio hegemonikoak direkzio

politikoaz gainera direktzio ideologikoa adierazten du. Honen ustez borondate kolektiboa lortzea ez da nahikoa, areago, alderdiak “erreforma intelektuala eta morala” lortu behar du. Izan ere Gramscirentzat gaurko gizartean hasi behar da biharko gizartearen haziak botatzen, horregatik “erreforma intelektuala eta morala” ez dago iraultza osterako uzterik. Borondatea ez da nahikoa, honela kontzientea izan behar du.

Beraz, alderdiaren funtzio ekonomikoa Leninentzat bitartekoa besterik ez dena, Gramscirentzat, aldiz, bitarteko eta berehala helburu ere bada.

Honela, kontzepzio espontaneista eta anarkistekin azaltzen da Gramsci, iraultza prozesu bat dela eta alderdiaren ekintza iraunkorra edo permanentea behar-beharrezkoa dela erranez.

Alderdiaren egituraketan hiru maila bereizten dira: baseko militantea, erdiko koadroa eta zuzendaritza. Gaitz izan arren, ahalik eta langile gehienak beharko dira hiru mailetan. Zuzendaritzako teoriko eta antolatzaileei ardura handia ematen die Gramscik. Hauen zeregina mundu ikuskera eta ideologia koherentea produkzitzea da, gero beste mailetara zabaltzeko, alderdiak bloke hegemoniko bezala funtziona dezan.

Gramsci zentralismo demokratikoaren alde dago. Alderdiaren hiru mailek haren babesean jokatzeko dute. Militantearen diziplinak kontzientea izan behar du eta ez aginduak mekanikoki betetzera mugatua. Eta beraz, honela, hiru mailen arteko harremanak moralak eta intelektualak dira eta ez funtzional hutsak. Modu berean, baseak eztabaida guztietan parte hartuko du. Eztabaidetan parte hartze honetan ere badago Gramsci baitan berezitasunik. Zentralismoak demokratikoa nahi badu izan, kantitatezko orekaz (langileen azalpena hiru mailetan) gainera, kalitatezko oreka behar du lortu. Hau da, eztabaidetan baseko militanteen presentzia hutsa ez da nahikoa, hauek eztabaidak eskatzen duen maila kulturala eta intelektuala ukan behar dute, eta ukaiteko hau ala ez alderdiaren lana da.

Gramsciren beste berezitasuna aliantza edo elkargoen arazoena da. Tradizio marxistan elkargoak alderditik alderdira egin dira, hots, langile alderdia laborariarekin aliatzen da. Gramscirentzat berriz, elkargoak alderdi bakarraren barne egiten dira, hots, langile klasea eta laborari klasea alderdi bat eta berean lotuak daude. Noski, alderdi baitan, hegemonia langile klasearena izango da. Hegemonia hau lehen esandako zentzuan, direktzio politiko eta ideologiko bezala.

V. Mao Tse-Tung

Teoria marxistaren barne etapa edo ekitaldia onartzen bada, Mao hirugarren ekitaldikoa dela esan behar da, gaur maoismo izena daramana, alegia.

Mao leninismoaren jarraitzailetzat hartzen da, teoria marxisten muinari helduaz jarraitzen duelako. Txinako iraultzen unean, kondizioak ziren bezalakoak zirelako, Stalinen laguntza ekonomiko, politiko eta azken finean teoria marxistaren ulerpen berbera onartu eta jarraitu zuen Maok. Baina garai onez ekin zion honek, stalinismoaren kritikari. Mao, Stalinen iraultza ulerpena kritikatu eta baztertuaz Leninengana heldu da, honen tesiak aberastuaz eta haziaz.

Egun, teoria marxista aberastu eta aurreratu dutenen artean Leninen ondoren Mao aipatzen bada ere, uste dugu, bien tartean Gramscik bere lekua ongi irabazia duela. Kondizio eskasetan (presondegi faxistetan) teorizatzeak ez dio Gramsciri sistematizatzeko posibilitate handirik eman. Baina haren zenbait ideia eta intuizio aberatsak oraindik bere gaurkotasuna du. Intuizio argitsu hauek direla eta, Mao Leninengandik baino Gramscirengandik hurbilago dagoela pentsarazten digu. Bestalde, Gramsciren lanak oraindik ez dira izan behar duten heinean aztertuak eta sakonduak. Beharbada egun batez ukanen du Gramscik tradizio marxista baitan, gaur gerotua duen omenaldi eta merezimendua.

Errusiako Iraultza eta III. Internazionala garrantzi handikoak izan dira Txinako iraultzarentzat eta honen teorilari den Mao Tse-Tungentzat. Gertaera horien alde zuzenak eta okerrak ikasiaz atera du Maok zerikasirik. Mao, alderdiak burokratizatzeko ukan dezakeen arriskuaz eta haren demokrazi arazoaz kontziente da. Arazo hauen soluziobidea Leninentzat depurazioa zen, Stalinentzat berriz “purga”, Maoren soluziobidea areago doa: honen ustez, pertsoez gainera alderdiaren barne-egitura berbera aldatu behar da. Burokratizaziotik ihesi nahi bada, alderdiaren berrantolaketa konstantea izan behar da. Pertsonen erruekin atzera egitura beraiek usteltzen joaten dira.

Langile klaseak agintea hartzean Estatuaren aparatua hautsi behar du. Leninentzat aparatua hau errepresiozkoa da batez ere, ideologia aparatuz susmo bat besterik ez zuen. Maok berriz, errepresio aparatua ez ezik ideologia aparatua hautsi behar dela dio. Lenin bai-

tan intuizio dena, Maok teorizatu egingo du eta teorizazio honen azalpen praktikoa Txinako kultur iraultza dugu.

Bestalde, elkargoen problematikan, Maok Gramsciren ideia jarraitzen du. Langile klasearen alderdia ez da beste klaseen alderdiekin aliatzen. Alderdiak populuaren alderdia izan behar du eta aliantzak populuaren alderdiaren barne lortzen dira, honen zuzendaritzan hegemonia langile klaseak duelarik.

Maoren beste emaitza ardurazkoa, zuzendaritza metodoaz eta organizatze arazoaz da.

Alderdi barruko eztabaidak Maoren aburuz bi motatakoak izan daitezke; bata burges politika ala proletari politika jarraitzearen aldekoa eta bestea zuzen ala oker edo egia ala faltsuaren artekoa. Bigarrenengo eztabaida hauek kontradikzio edo ezbaiak dira. Stalinentzat berriz eztabaida guztia burges politika zen eta soluziobidea ezaguna dugu: "purga".

Populu barruko ezbaiak, Maoren ustez ez dira muturreko batzuk, labana edo fusilarekin erabakitzen, zentralismo demokratikoaren bidez baizik, hots, eztabaida, arrazoinamendu, kritika eta autokritikaren bidez. Eztabaida mota hauetan, batasun desiratik hasi behar da beti, zuzena ala okerraren arteko kritika eta borrokaren ondoren batasun berri batetara iristeko.

Azken finean Maorentzat zentralismo demokratikoa jendeari hitz egiten uztea besterik ez da. Hau oso inportantea da, zeren demokraziarik gabe ez dago zentralizaziorik. Alderdiak, linea politiko eta teoriko zuzen baten osatzeko, populuaren baitan azaltzen diren ideia eta asmo guztiak jaso behar ditu. Populu baitako ideiak eta usteak jasotzea, alde-bakarkeriaz eta partzialki egiten duen alderdiak zer linea teoriko eta politiko lor dezake? Ez populu masari dagokiona, noski.

Halatan, jendeari hitz egiten utzi behar zaio. Horregatik demokrazia beharrezkoa da populu baitan. Demokrazia populuarekiko eta diktadura haren etsaiarekiko. Bi alde hauek, demokrazia eta diktadura, elkarri loturik joan behar dute beti. Probokatu eta lagundu egin behar zaio jendeari beren asmo eta usteak azaltzera. Alderdiak, populu baitako ikuspuntuak sintetizatuko ditu, linea politiko konkretu batean transformatuaz gero berriro praktikara itzultzeko. Prozesu hau birberrituaz aberastu eta haziko dira bai praktika eta bai teoria.

Zergatik hainbeste garrantzi populu masen erranei? Oinarrizko zerbait erraterik ba ote du populuak? Bai, Maoren aburuz populu-

ren irizpideak ez dira guztiak okerrak, ideia zuzenak ere badaude. Alderdiak ideia zuzen hauek biltzen eta jasotzen jakin behar du. Zentralismo demokratikoa ideia justuen zentralizazioa da.

Leninentzat, masen ideologia espontaneoak edo irizpide eta asmoak ez zuten balio handirik, azken finean ideologia burgesa besterik ez ziren. Alderdia zen ideologia proletario edo marxista zientzia marxistaren jauna eta jabea. Horregatik masak alderdiak baino garrantzi gutxiago zeukaten Leninentzat.

Ez da berdina gertatzen Mao baitan. Honentzat populu masen usteak eta ideiak ez dira burges ideologia huts-hutsak, ideia zuzenak ere hor daude nahasiak. Maorentzat ideia zuzenak ideologia proletarioa adierazten dute. Halatan alderdiaren zeregina zuzen horiek sistematizatzea izango da. Maorentzat ideia zuzen hauen sistematizaziorik gabe alderdia ez da deusik. Haiek gabe ez dago teoria marxistarik ez eta zientziarik ere. Horregatik Maok populu masei alderdiari baino garrantzi handiagoa emango die.

Guzti honek badu zerikusirik zientzia eta ideologiaren arteko harremanekin. Leninentzat zientziak (alderdiak) eta ideologiak (masak) ez dute zerikusirik elkarrekin, bata bestearen ukazio bezala agertzen dira. Maorentzat zientzia eta ideologia elkarrekin loturik azaltzen dira. Alderdiak teoria marxista edo zientzia osatzen joateko populu baitako ideia zuzenak bildu eta aldatu behar ditu, modu honetan praktika bera ere berrituaz.

Joxemartin Apalategi ("D2T5")

Lan honen sakontzeko bibliografia

Gramsci, *Notas sobre Maquiavelo, sobre política y sobre Estado moderno* (Ed. Nueva Visión).

Lenine, *La maladie infantile du communisme* (Ed. Sociales).

Lenine, *Que faire* (Ed. Sociales).

Luxemburg, R., *Marxisme contre dictature* (Col. Spartacus).

Luxemburg, R., *Parti, syndicats et grève de masses*.

Mao, *Cinq essais philosophiques* (Edition en langues étrangères, Pekin).

Mao, *De la démocratie nouvelle* (Oeuvres choisies, T.11).

Mao, *Le P.C. et la Révolution Chinoise* (Oeuvres choisies T.11).

Marx-Engels, *Le 18 Brumaire de Louis Bonaparte* (Ed. Sociales).

Marx-Engels, *Manifeste du parti Communiste* (Ed. Sociales).